

KMP.573.2.2014.PK

**Raport Krajowego Mechanizmu Prewencji
z wizytacji Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Borowiu
(Wyciąg)**

1. Wprowadzenie

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192, zwanego dalej OPCAT) oraz działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniu 5 listopada 2013 r., do Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Borowiu (zwanego dalej: Ośrodkiem, placówką lub MOW), udali się przedstawiciele Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji” (dalej: KMP): dr Aleksandra Iwanowska (prawnik), Dorota Krzysztoń (kryminolog) oraz Przemysław Kazimirski (prawnik).

Celem wizytacji zapobiegawczej Mechanizmu było sprawdzenie na miejscu sposobu przestrzegania praw nieletnich, dokonując oceny pod względem ich ochrony przed torturami oraz innym niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

Przeprowadzone czynności polegały na:

- oglądzie wszystkich pomieszczeń Ośrodka, w tym sprawdzeniu stanu wyposażenia pokoi dla wychowanków, świetlic, sal lekcyjnych, sanitariatów, etc.,
- przeprowadzeniu rozmów indywidualnych z losowo wybranymi wychowankami Ośrodka,
- analizie m. in. akt osobowych wychowanków, indywidualnych planów terapeutycznych, dziennika zajęć wychowawczych, dziennik dyżurów wychowawczych.

W czasie wizytacji wykonano dokumentację fotograficzną oraz dokonano pomiaru powierzchni wybranych pokoi wychowanków.

W związku z nieobecnością dyrektora placówki oraz osoby bezpośrednio go zastępującej w trakcie wizytacji, pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji odstąpili od jej roboczego podsumowania w placówce.

Po zakończeniu wizytacji analizie poddano m.in.: Statut Młodzieżowego Ośrodka w Borowiu, Regulamin wychowanka MOW w Borowiu, „Procedury Postępowania Interwencyjnego w Sytuacjach Kryzysowych”, Regulamin kontaktów z wychowankami MOW w Borowiu oraz program profilaktyczny realizowany w Ośrodku.

2. Informacje ogólne

Wizytowany przez przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji Ośrodek jest funkcjonującą całodobowo placówką resocjalizacyjną, przeznaczoną dla chłopców w normie intelektualnej, niedostosowanych społecznie. Organem prowadzącym jest osoba fizyczna – pan mgr Zdzisław-Zbigniew Karwowski (dyrektor), zaś nadzór pedagogiczny nad jego działalnością sprawuje Kurator Oświaty w Warszawie – delegatura w Siedlcach.

Ośrodek dysponuje 33 miejscami. W dniu wizytacji w placówce pozostawały 3 wolne miejsca; faktycznie zaś przebywało w niej 22 wychowanków. Powodami nieobecności pozostałych chłopców były: ucieczka – 2, niepowrót z urlopu – 1, urlop – 1, niedowieszenie do Ośrodka pomimo skierowania wydanego przez sąd – 4.

3. Personel

Ośrodek zatrudnia 8 wychowawców, 12 nauczycieli oraz 2 psychologów i pedagoga. Wszyscy pracownicy MOW posiadają przygotowanie pedagogiczne lub resocjalizacyjne. W latach 2011 – 2013 członkowie personelu MOW wzięli udział w następujących szkoleniach: „Młodzież a uzależnienia od narkotyków” prowadzone przez Mazowieckie Centrum Profilaktyki Społecznej; „Rozpoznawanie zachowań narkotykowych i dopalaczowych” prowadzone przez Mazowieckie Centrum

Profilaktyki Uzależnień; szkolenie dla pracowników MOW i MOS „Metody twórczej resocjalizacji” zorganizowane przez ORE, opracowane przez zespół pracowników PEDAGOGIUM Wyższej Szkoły Nauk Społecznych w Warszawie; sympozjum „Przemoc i nadużycia - dialog o bolesnych problemach i nie tylko” zorganizowany m.in. przez Miejską Komisję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych Miasta Garwolin, PODN Garwolin, PCPR Garwolin; „Warsztaty Kontroli Złości” z elementami Treningu Zastępowania Agresji zorganizowane przez KARAN. W ocenie przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji pracownikom Ośrodka warto zapewnić także szkolenia z zakresu ochrony praw dziecka w prawie międzynarodowym i krajowym, na co wskazuje reguła 85 Reguł Narodów Zjednoczonych Dotyczących Ochrony Nieletnich Pozbawionych Wolności (Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 45/113) (dalej: Reguły ONZ) stanowiąca, iż „personelowi pracującemu z nieletnimi pozbawionymi wolności, umożliwia się systematyczne szkolenia z zakresu wiedzy i umiejętności zawodowych, w szczególności z psychologii dziecka, pracy socjalnej i wychowawczej z dzieckiem, a także międzynarodowych standardów i norm dotyczących praw człowieka i praw dziecka”.

Dyżur nocny sprawowany jest przez dwie osoby: wychowawcę i opiekuna nocnego.

Dodać należy, że zgodnie z informacją udzieloną po wizytacji przez dyrektora placówki, w latach 2011 - 2013 (do dnia wizytacji) nie było postępowań dyscyplinarnych czy karnych prowadzonych wobec pracowników MOW. Nie składano również żadnych skarg na personel placówki.

4. Warunki bytowe

Placówka zlokalizowana jest w jednopiętrowym budynku położonym przy głównej ulicy w Borowiu. Część szkolna i administracyjna znajduje się na parterze, a sypialnie chłopców zlokalizowane są na I piętrze. Poddasze nie jest jeszcze zagospodarowane w całości – w czasie wizytacji na ukończeniu pozostawały prace związane z przystosowaniem jednego z tamtejszych pomieszczeń do celów świetlicy z aneksem kuchennym. Z informacji przekazanych wizytującym przez towarzyszących

im w oglądzie wychowawców wynika, że powstały aneks będzie stanowił zaplecze zajęć kulinarnych dla wychowanków.

Pomieszczenia, z których korzystają chłopcy są odnowione, zadbane oraz utrzymane w należytej czystości. Do dyspozycji nieletnich przeznaczono sypialnie wyposażone w sposób umożliwiający odpoczynek, naukę oraz przechowywanie osobistych rzeczy. W związku z brakiem pełnego obłożenia placówki, w jednej z sypialni zorganizowano salę ćwiczeń siłowych, wyposażając ją w stację siłową z obciążeniem. Zajęcia szkolne odbywają się na parterze, gdzie znajdują się m.in. klasy lekcyjne, łazienki, pracownia komputerowa oraz stołówka. Na parterze umiejscowiono także główny magazyn depozytowy, w którym przechowywane są rzeczy wychowanków.

Po zajęciach lekcyjnych chłopcy mogą spędzać czas w świetlicach lub sypialniach.

Poza sypialniami i pokojem wychowawców, na I piętrze budynku znajdują się dwa sanitariaty dla chłopców wyposażone w toalety, umywalki oraz kabiny prysznicowe. Natryski przedzielone są ściankami. Zamontowane w nich zasłony umożliwiają kąpiel w warunkach zapewniających poczucie intymności. W łazience znajduje się także pralka automatyczna, z których mogą korzystać chłopcy. Suszenie prania odbywa się w sypialniach na rozkładanych suszarkach stanowiących jeden z elementów ich wyposażenia.

Na terenie Ośrodka przygotowywane jest boisko trawiaste do piłki nożnej. W związku z brakiem zaplecza sportowego chłopcy korzystają z sali gimnastycznej w jednej z pobliskich szkół oraz z boiska typu „Orlik”.

Monitoringiem objęty jest zewnętrzny teren Ośrodka, korytarze w budynku oraz sypialnie wychowanków.

Kwestia stosowania monitoringu w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych, w związku z jej pominięciem w przepisach regulujących funkcjonowanie tych placówek, od kilku lat jest w zainteresowaniu Rzecznika Praw Obywatelskich, który już w 2010 r. skierował wystąpienie generalne¹ do Ministra Edukacji Narodowej w sprawie monitorowania szkół i placówek oświatowych (m.in.

---

¹ Wystąpienie generalne Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 15.02.2010 r., sygn. RPO – 570717 – I/07/AB

ośrodków wychowawczych i socjoterapii). Wskazywał wówczas, że monitorowanie szkół i placówek oświatowych może stanowić formę ingerencji w prywatność uczniów, nauczycieli oraz innych osób znajdujących się na terenie obserwowanego budynku. Dla legalności tego rodzaju kontroli istotne jest jednak, żeby ograniczenie to spełniało przesłanki określone w art. 31 ust. 3 Konstytucji, w tym wymóg ustawowej formy ograniczenia. Rzecznik Praw Obywatelskich zauważył, że żaden przepis rangi ustawowej nie upoważnił organów prowadzących – w sposób bezpośredni – do instalowania kamer monitorujących na terenie szkół i placówek oświatowych. W sposób pośredni zagadnienie to regulowało rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 6 września 2007 r. *w sprawie form i zakresu finansowego wspierania organów prowadzących w zapewnieniu bezpiecznych warunków nauki, wychowania i opieki w publicznych szkołach i placówkach* (Dz. U. Nr 163, poz. 1155 ze zm.) oraz rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 12 maja 2008 r. *zmieniające rozporządzenie w sprawie form i zakresu finansowego wspierania organów prowadzących w zapewnieniu bezpiecznych warunków nauki, wychowania i opieki w publicznych szkołach i placówkach* (Dz. U. z 2008 r. Nr 94, poz. 598.) wydane na podstawie art. 90u ust. 4 pkt 5 ustawy z dnia 7 września 1991 r. *o systemie oświaty* (Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572 ze zm.), zgodnie z którym Rada Ministrów określa w drodze rozporządzenia formę i zakres wspierania organów prowadzących w zapewnieniu bezpiecznych warunków nauki, wychowania i opieki w szkołach i placówkach lub podnoszeniu poziomu dyscypliny w szkołach lub placówkach, sposób podziału środków budżetu państwa przyznanych na realizację programu, szczegółowe kryteria i tryb oceny wniosków organów prowadzących o udzielenie wsparcia finansowego oraz zakres informacji jakie powinien zawierać wniosek organu prowadzącego o udzielenie wsparcia finansowego, uwzględniając w szczególności wymóg skuteczności i efektywności przedsięwzięć podejmowanych w ramach programu. Jak podkreślił Rzecznik Praw Obywatelskich, celem wspomnianego wyżej rozporządzenia nie jest jednak unormowanie zasad rządzących prowadzonym w szkole monitoringiem wizyjnym, ale określenie formy i zakresu wsparcia finansowego przeznaczonego na ten cel z budżetu państwa. W tym kontekście wytyczne zawarte w przepisie art. 90u ust. 4 pkt 5 ustawy *o systemie oświaty*, uznać należy za niewystarczające. Jak się

wydać regulacji na gruncie ustawowym wymaga nie tylko upoważnienie do instalowania na terenie szkół i placówek oświatowych sieci monitoringu wizyjnego, ale także określenie zasad i celów montowania kamer monitorujących, sposobu postępowania ze zgromadzonymi w ten sposób danymi, w tym zasady dostępu do nagrań z kamer monitorujących oraz zabezpieczenia danych, a także ewentualne wymagania odnośnie do oznaczenia terenu monitorowanego.

W związku z powyższym Rzecznik Praw Obywatelskich uznał za zasadne dokonanie zmian aktualnie obowiązujących regulacji, aby ograniczyć możliwość instalowania kamer monitorujących w szkołach i placówkach oświatowych do miejsc wyraźnie wskazanych w przepisach prawa. Nie ulega także wątpliwości, że możliwość instalowania na terenie szkół sieci monitoringu wizyjnego powinna wynikać z przepisów rangi ustawowej, a ewentualne upoważnienie do wydania aktu wykonawczego musi być zgodne z wymaganiami, o których mówi przepis art. 92 ust. 1 Konstytucji. W odpowiedzi z dnia 10 marca 2010 r. Minister Edukacji Narodowej zapewnił, że po przeanalizowaniu końcowego sprawozdania z realizacji Programu rządowego „Monitoring wizyjny w szkołach i placówkach” rozważy zasadność wprowadzenia pewnych podstawowych zasad prowadzenia monitoringu w szkołach i placówkach oświatowych do przepisów ustawy o systemie oświaty. Niemniej jednak do chwili obecnej takie unormowania nie zostały wprowadzone.

W wizytowanej placówce nie stworzono pokoju, w którym mogliby być izolowani chorzy chłopcy. W ocenie przedstawicieli KMP wyodrębnienie takiego pokoju jest niezbędne zarówno ze względu na zapewnienie bezpieczeństwa chłopcom zdrowym (nienarażanie ich na kontakt z osobą chorą), jak również na potrzebę stworzenia odpowiednich warunków rekonwalescencji osoby chorej (spokój konieczny dla poprawy stanu zdrowia).

Podczas oglądu placówki, wizytujący zwrócili także uwagę na okratowania zainstalowane w oknach pomieszczeń, w tym sypialni chłopców. Biorąc pod uwagę charakter placówki, przedstawiciele KMP uważają, że wprowadzone w wizytowanej placówce dodatkowe zabezpieczenie w postaci krat w oknach zwiększają reżim placówki przywołując skojarzenia z jednostką penitencjarną. Pracownicy Mechanizmu uważają, że skuteczne zapobieganie ucieczkom nieletnich możliwe jest do osiągnięcia

za pomocą innych rozwiązań technicznych, takich jak chociażby klamki okienne wyposażone w zamki. Należy w tym miejscu podkreślić fakt, że w drugiej z placówek prowadzonych przez osobę z kręgu najbliższej rodziny dyrektora MOW w Borowiu (ojciec), posiadającej ten sam profil, nie zamontowano okratowania okien, uznając za wystarczająco skuteczne okna zamykane na klucz.

Wychowankowie, z którymi przeprowadzono rozmowy indywidualne, bardzo dobrze ocenili wyżywienie oraz warunki bytowe i higieniczno – sanitarne panujące w placówce.

Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji kończąc analizę warunków bytowych w wizytowanej placówce podkreślają, że placówka nie jest przystosowana do potrzeb osoby niepełnosprawnej. Specyfika Ośrodka daje podstawy do uznania, że do grona wychowanków dołączyć może osoba np. poruszająca się na wózku inwalidzkim. W aktualnym stanie nie będzie ona mogła korzystać z urządzeń sanitarnych czy też samodzielnie poruszać się po terenie placówki. W związku z tym członkowie Mechanizmu zalecają dostosowanie placówki do potrzeb osób mających trudności w poruszaniu się. Mechanizm zaznacza, że pewne modernizacje pozwalające na samodzielność osób z niepełnosprawnością (np. uchwyty ułatwiające korzystanie z WC i prysznic) nie wymagają szczególnych nakładów finansowych czy ingerencji w architekturę budynku. Przypomnieć w tym miejscu należy, że zgodnie z § 3 pkt 5 rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 roku *w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie* (zwanego dalej: rozporządzeniem), młodzieżowe ośrodki wychowawcze należy traktować jako budynki zamieszkania zbiorowego. W związku z tym, obowiązuje wobec nich § 2 ust. 2 rozporządzenia. Przy rozbudowie lub przebudowie, należy więc uwzględnić m.in. kwestię dostosowania placówki do potrzeb osób niepełnosprawnych. Pracownicy Mechanizmu wskazują ponadto, że Polska w dniu 6 września 2012 r. ratyfikowała przyjętą w dniu 13 grudnia 2006 r. przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych Konwencję o prawach osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2012 r., poz. 1169). Zgodnie z jej treścią należy umożliwić osobom niepełnosprawnym niezależne życie i pełny udział we wszystkich jego sferach.

5. Traktowanie

W rozmowach indywidualnych chłopcy podkreślali, że mają dobry kontakt zarówno z kadrami nauczycielską jak i wychowawczą. Wszyscy rozmówcy potrafili wskazać osobę wśród personelu, do której mają zaufanie i mogą się do niej zwrócić w sytuacji wystąpienia jakiegoś problemu. Atmosfera panująca między wychowankami oceniona została przez wizytujących jako pozytywna.

W Ośrodku obowiązuje dokument pod nazwą „Procedury Postępowania Interwencyjnego w Sytuacjach Kryzysowych” (np. spożywania alkoholu lub innych środków odurzających przez wychowanków, występowanie zachowań agresywnych wśród wychowanków, ucieczki wychowanka, prób samobójczych). Celem opracowania procedur są: zapewnienie bezpieczeństwa przebywającym w placówce wychowankom oraz ujednoczenie postępowania wszystkich pracowników Ośrodka. Procedury określają również zasady współpracy z Policją oraz zasady dokumentowania zachowań negatywnych. Informacje o zaistniałych zdarzeniach są na bieżąco wpisywane do zeszytu raportów w dniu wystąpienia sytuacji. W Ośrodku powołany jest koordynator ds. bezpieczeństwa, który nadzoruje współpracę z instytucjami takimi jak: Policja, Sądy oraz zajmuje się analizą powyższych zdarzeń. Funkcję koordynatora może wykonywać psycholog lub pedagog. Za wpisanie informacji odpowiada osoba określona w poszczególnych procedurach. Ze wszystkich zdarzeń sporządzane są protokoły, które stanowią załączniki do Procedur. Każde zdarzenie w przeciągu 5 dni jest omawiane przez zespół osób odpowiedzialnych za stosowanie procedur (dyrektor, wychowawca prowadzący, wychowawca dyżurny), który zatwierdza wnioski i podejmuje niezbędne działania.

Zgodnie z informacją przekazaną pracownikom KMP przez wychowawców towarzyszących im w oglądzie MOW oraz chłopców podczas rozmów indywidualnych, personel placówki stosuje wobec wychowanków testy na obecność narkotyków. Co więcej na wyposażeniu Ośrodka znajduje się także alkotester, za pomocą którego dokonywany jest pomiar stężenia alkoholu w wydychanym powietrzu. Pomijając fakt, że urządzenie to nie miało świadectwa legalizacji, przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji pragną podkreślić w tym miejscu z całą stanowczością, że obowiązujące regulacje prawne nie dają możliwości innej

osobie niż kurator sądowy sprawujący nadzór nad nieletnim, zobowiązania nieletniego do poddania się badaniu w celu ustalenia w jego organizmie obecności alkoholu lub innego środka użytego w celu wprowadzenia się w stan odurzenia (art. 70b ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich – dalej: upn.). Należy więc uznać, że personel placówki nie ma prawa zobowiązywania podopiecznych do poddania się takim badaniom. Przedstawiciele KMP zalecają odstąpienie od opisaney praktyki wykonywania w Ośrodku testów na obecność substancji odurzających oraz alkoholu przez wychowawców. W przypadku podejrzenia pozostawiania nieletniego pod wpływem środków odurzających, powinna być wzywana Policja w celu przeprowadzenia testów na obecność narkotyków.

Również z informacji uzyskanych od pracowników MOW w trakcie jego oglądu wynika, że chłopcy, którzy są podejrzewani o próbę wniesienia na teren Ośrodka substancji zakazanych, poddawani są kontroli osobistej, która co do zasady odbywa się w pokoju wychowawców. Pracownicy Mechanizmu przypominają w tym miejscu, że również w odniesieniu do kontroli osobistej, obowiązujące przepisy prawa nie wyposażają pracowników MOW w kompetencję do jej przeprowadzania. W związku z tym, w każdym przypadku istnienia uzasadnionego podejrzenia próby wniesienia na teren Ośrodka substancji niedozwolonych przez wychowanka oraz odmowy dobrowolnego ich wydania, winna być wzywana policja w celu przeprowadzenia wspomnianej kontroli.

Poza zmianą praktyki w opisanych powyżej kwestiach, niezbędne są także adekwatne zmiany w Regulaminie Wychowanka MOW w Borowiu oraz we wspomnianych wyżej procedurach, które regulując obowiązki wychowawców w razie podejrzenia spożycia alkoholu przez wychowanka nakazują przeprowadzenie badania za pomocą alkometru.

Z informacji przekazanych przedstawicielowi KMP przez dyrektora MOW po przeprowadzeniu wizytacji wynika, że od czasu powstania Ośrodka tj. od 2011 r. do dnia wizytacji nie miały miejsca wydarzenia nadzwyczajne. Analiza zeszytów raportów, zawierających notatki wychowawców sprawujących nadzór nad chłopcami, każe przypuszczać, że pomimo oświadczenia dyrekcji MOW, w Ośrodku dochodzi do zdarzeń o charakterze nadzwyczajnym. Tytułem przykładu wskazać można notatkę z

dnia 13 maja 2012 r., w której opisana jest bójka pomiędzy wychowankami MOW, w wyniku której pokrzywdzony chłopiec musiał zostać zaopatrzony medycznie w jednym z warszawskich szpitali dziecięcych. W innej notatce, sporządzonej w dniu następnym, także zawarty jest opis bójki pomiędzy wychowankami. W związku z tym, pracownicy Mechanizmu zwracają się do dyrektora MOW w Borowiu o odniesienie się do powyższego.

W analizowanym okresie nie stosowano także wobec nieletnich środków przymusu bezpośredniego.

6. Dyscyplinowanie

W Regulaminie Wychowanka MOW w Borowiu (dalej: Regulamin) zawarto zasady oceniania postępów wychowanków w procesie resocjalizacji. Zgodnie z treścią rozdziału VI regulaminu obowiązuje sześciostopniowa skala ocen postępów w procesie resocjalizacji. Poza generalnym wprowadzeniem zawierającym opis postawy chłopca (wzorowa – naganna), do każdej z nich przypisano enumeratywny katalog zachowań, których występowanie warunkuje jej uzyskanie. Indywidualna ocena chłopców przez Zespół Wychowawczy (dyrektor MOW, wychowawca prowadzący, pedagog, psycholog) dokonywana jest na podstawie samooceny wychowanka, jego oceny przez grupę/klasę oraz jego oceny przez wychowawcę/nauczyciela. Każdy z chłopców oceniany jest zarówno jako wychowanek MOW, uczeń oraz jako osoba w jej naturalnym środowisku rodzinnym (podczas przepustek).

Pośredni, aczkolwiek niezbędny element generalnej oceny pracy nieletnich podczas pobytu w MOW stanowi system punktowej oceny, na podstawie którego wystawiane są punkty dodatnie lub ujemne. Osoby, które uzyskają największą liczbę punktów dodatnich otrzymują specjalne nagrody (np. słodycze).

W Regulaminie określono ponadto katalog kar i nagród. Konkluzją nasuwającą się po analizie katalogu kar jest stwierdzenie, że kara co do zasady polega na pozbawieniu przywileju. Takie ujęcie kary nie budzi zastrzeżeń pracowników Krajowego Mechanizmu Prewencji. Wątpliwości przedstawicieli Mechanizmu związane są z zawarciem w katalogu kar „zmiany Ośrodka na inny Ośrodek”. Należy

w tym miejscu wskazać, że w § 7 rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 grudnia 2011 w sprawie szczegółowych zasad kierowania, przyjmowania, przenoszenia, zwalniania i pobytu nieletnich w młodzieżowym ośrodku wychowawczym (Dz. U. z 2011 r. nr 296 poz. 1755) uznano, że przeniesienie nieletniego do innego ośrodka może nastąpić w szczególnie uzasadnionych przypadkach mających znaczenie dla skuteczności procesu resocjalizacyjnego lub terapeutycznego, na podstawie oceny zasadności dalszego pobytu nieletniego w ośrodku dokonywanej przez zespół, którego zadaniem jest planowanie i koordynowanie udzielania w ośrodku pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Zgodnie z Zaleceniami CM/Rec(2008)11 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie europejskich reguł dla młodocianych przestępców objętych sankcjami lub środkami alternatywnymi tego typu kara nie powinna być stosowana (Zalecenie 97: *Młodociani nie mogą być przenoszeni w ramach środka dyscyplinarnego*). Kierując się treścią tego zalecenia, przedstawiciele KMP stoją na stanowisku, że młodociani mogą być przenoszeni między placówkami, kiedy początkowe kryteria dla umieszczenia ich lub dalsze propagowanie reintegracji społecznej mogą być realizowane w bardziej skuteczny sposób w innej instytucji lub kiedy poważne ryzyko w zakresie bezpieczeństwa sprawia, że transfer taki jest nieodzowny. Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji uważają zatem, że przeniesienie do innej placówki nie powinno być wskazane w katalogu kar wymierzanych przez personel MOW.

Ponadto, należy podkreślić, iż zgodnie z Regulami Narodów Zjednoczonych Dotyczącymi Ochrony Nieletnich Pozbawionych Wolności (Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 45/113), przepisy wydawane przez właściwą władzę administracyjną z uwzględnieniem podstawowych cech, potrzeb i praw nieletniego, powinny określać:

- (a) zachowania stanowiące przekroczenia dyscyplinarne;
- (b) rodzaj i czas trwania wymierzonych kar dyscyplinarnych;
- (c) władzę właściwą do wymierzania kar;
- (d) władzę właściwą do rozpoznania odwołań (Zasada 68).

Odnosząc powyższe warunki prawidłowej legislacji do treści niektórych kar zawartych w analizowanym Regulaminie przedstawiciele KMP zauważają, że

doprecyzowania wymagają te z nich, które nie wskazują czasu, na który są stosowane – okresowe wstrzymanie nagrody, okresowe ograniczenie udziału w imprezach na terenie Ośrodka i poza nim oraz wstrzymanie urlopu na określony czas.

Równie niezbędne w ocenie pracowników KMP jest sformułowanie postanowienia w treści Regulaminu statuującego możliwość odwołania się od decyzji o ukaraniu oraz wskazanie osoby właściwej do jego rozpoznania.

Wśród nielicznych uwag krytycznych zgłoszonych przez chłopców podczas rozmów indywidualnych pojawił się zarzut korzystania przez personel Ośrodka z kar pozaregulaminowych, np. konieczność sprzątania łazienki.

7. Prawo do informacji

Prawa i obowiązki nieletnich zawarte są w Regulaminie. Ich treść nie budzi zastrzeżeń wizytujących.

Pracownicy Mechanizmu zwracają jednakże uwagę, że w Ośrodku brakuje informacji związanych z prawami i obowiązkami wychowanków przekazanych w formie powszechnego dostępu np. na tablicach ściennych (na ów fakt zwracała również uwagę część chłopców, z którymi przedstawicielka KMP prowadziła indywidualne rozmowy). Brakuje również informacji o adresach instytucji, do których nieletni mogą się zwrócić w sytuacji, gdy ich prawa nie są przestrzegane. Adresy instytucji powinny znajdować się w ogólnodostępnym i widocznym dla nieletnich miejscu, tak by wgląd do nich nie był uzależniony od decyzji personelu lub innych czynników. Wśród takich organów wymienić należy: Rzecznika Praw Obywatelskich, Rzecznika Praw Dziecka, Helsińską Fundację Praw Człowieka, sędziów rodzinnych. Pożądanym byłoby również zamieszczenie informacji dotyczącej godzin przyjęć wychowanków przez dyrektora placówki. W związku z tym, pracownicy KMP zalecają upowszechnianie wiedzy dotyczącej praw i obowiązków wychowanków oraz organów ochrony ich praw poprzez wywieszenie adekwatnych informacji na tablicach ściennych.

Zgodnie z § 4 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 grudnia 2011 r. w *sprawie szczegółowych zasad kierowania, przyjmowania, przenoszenia, zwalniania i pobytu nieletnich w młodzieżowym ośrodku wychowawczym* (Dz.U. z

2011 r. Nr 296, poz. 1755) bezpośrednio po przybyciu nieletniego do Ośrodka pedagog, psycholog lub wychowawca, przeprowadza z nieletnim rozmowę, podczas której zapoznaje nieletniego z jego prawami, obowiązkami i zasadami pobytu w ośrodku. Zapoznanie się z prawami, obowiązkami i zasadami pobytu w Ośrodku nieletni potwierdza własnoręcznym podpisem. Analiza dokumentacji MOW potwierdziła, że opisana praktyka jest stosowana w Ośrodku.

8. Prawo do kontaktu ze światem zewnętrznym

Zasady utrzymywania szeroko rozumianego kontaktu wychowanków z osobami spoza Ośrodka określone zostały w Regulaminie kontaktów z wychowankami MOW w Borowiu. Akt ten zawiera regulację dotyczące prowadzenia korespondencji, rozmów telefonicznych oraz odwiedzin. Analiza treści postanowień regulaminu, czyni w ocenie pracowników KMP zasadnym zalecenie dokonania zmian niektórych z nich.

Korzystanie z aparatów komórkowych w Ośrodku jest zabronione. Telefony, pozostające na co dzień w depozycie. Chłopcy otrzymują je wraz z opuszczaniem MOW np. z tytułu otrzymanej przepustki. W kwestii długości rozmów telefonicznych prowadzonych przez chłopców z aparatu telefonicznego znajdującego się w pokoju wychowawcy, regulamin w § 3 zawiera zastrzeżenie, że rozmowy takie powinny być krótkie (do 5 min.). Przedstawiciele KMP stoją na stanowisku, że obecne brzmienie § 3 nie daje możliwości wydłużenia rozmów w uzasadnionych względami osobistymi wypadkach. Co więcej wprowadzone ograniczenie wydaje się w ocenie pracowników Mechanizmu zbyt rygorystyczne biorąc pod uwagę charakter i przeznaczenie placówki. Dlatego też pracownicy Mechanizmu postulują zawarcie w treści regulaminu postanowienia, które dawałoby możliwość wydłużenia rozmów telefonicznych prowadzonych przez wychowanków MOW. Przedstawiciele Mechanizmu mając na uwadze informacje przekazane przez wychowawców oraz chłopców dotyczące zasady prowadzenia rozmów telefonicznych przez chłopców w trybie głośnomówiącym, uznają to ograniczenie jako bezprawne. Podążając wykładnią językową uznać należy, że art. 66§ 4 upn. wprowadza możliwość ograniczeń kontaktów chłopców ze światem zewnętrznym tylko i wyłącznie w indywidualnych przypadkach, nie zaś w formie generalnej praktyki godzącej w prawa

wszystkich wychowanków MOW. Pracownicy KMP stoją na stanowisku, że ujawnione ograniczenia mogą być stosowane tylko i wyłącznie w odniesieniu do wymagających ich chłopców. Dlatego też przedstawiciele KMP zalecają rezygnację z opisanej praktyki.

Niepokojącym wydaje się być także zapis, że odwiedziny wychowanka przez osoby spoza kręgu najbliższej rodziny „odbywają się pod szczególną kontrolą oraz w czasie wyznaczonym przez wychowawcę”. Takie odrębne traktowanie osób spoza kręgu rodziny, jako nieuzasadnione na gruncie obowiązujących przepisów prawa, stanowi dyskryminację osób biorących udział w spotkaniu. Zarówno istniejący w treści analizowanego przepisu zwrot niedookreślony „szczególna kontrola” jak i możliwość wyznaczenia przez wychowawcę realizacji takich odwiedzin w innym aniżeli czas przewidziany dla odwiedzin z rodziną, stanowi w ocenie KMP ewidentny przykład nadużycia ustawowych uprawnień do ograniczania kontaktów wychowanków ze światem zewnętrznym przez władze Ośrodka. Należy przypomnieć w tym miejscu, że art. 66 § 4 upn., określając zasady kontaktów nieletniego, posługuje się pojęciem „osób spoza zakładu”, nie różnicując zasad udzielania kontaktu z rodziną czy też innymi osobami (np. przyjaciółmi, kolegami, sympatiami, etc.). Jedyne powody w zakresie ograniczania lub zakazania kontaktów nieletniego z osobami spoza placówki, określone w art. 66 § 4 upn., dotyczą wyłącznie przypadków, gdy kontakt ten stwarzałby zagrożenie dla porządku prawnego, bezpieczeństwa zakładu, placówki bądź może wpłynąć niekorzystnie na przebieg toczącego się postępowania lub proces resocjalizacji nieletniego. W tym wypadku dyrektor placówki niezwłocznie zawiadamia nieletniego i sąd rodzinny wykonujący orzeczenie o powodach decyzji. Sąd może uchylić decyzję dyrektora. Przepisy upn. należy zatem stosować w taki sam sposób wobec członków rodziny jak i innych osób odwiedzających nieletnich.

Dzięki wygrodzonemu terenowi przylegającemu do Ośrodka wychowankowie mając codzienny dostęp do świeżego powietrza. Wyjścia poza placówkę mają charakter wyjść tylko i wyłącznie pod opieką wychowawcy i są organizowane w weekendy. Nieletni korzystają ponadto z przepustek i urlopów. Do wydania przepustki wymagana jest: zgoda sądu rodzinnego wydającego postanowienie o umieszczeniu w placówce, pisemny wniosek rodzica/opiekuna o wydanie przepustki

oraz pokrycie kosztów przejazdu przez rodzica/opiekuna lub wniosek wychowawcy o dofinansowanie podróży. Ośrodek wysyła wnioski do sądów i rodziców o urlopowanie wychowanka na święta Bożego Narodzenia, ferie zimowe, ferie wiosenne, wakacje. W pozostałych wypadkach za otrzymanie zgody sądu odpowiada rodzic/opiekun składający wniosek. Dotyczy to zwłaszcza urlopów okolicznościowych.

Chłopcy przebywający w placówce mogą korzystać z prawa do korespondencji. Z informacji przekazanych wizytującym przez wychowawców towarzyszących im w oglądzie Ośrodka wynika jednakże, że cenzura tej formy kontaktu ze światem zewnętrznym stosowana jest co do zasady. Ponownie wskazać należy, że opisana praktyka stanowi ewidentne nadużycie przez personel placówki uprawnienia statutowanego w art. 66 § 3 upn. zezwalającego na czynność cenzury „wyłącznie w przypadkach powzięcia uzasadnionego podejrzenia, iż zawiera ona treści godzące w porządek prawny, bezpieczeństwo zakładu, placówki lub schroniska, w zasady moralności publicznej bądź może wpłynąć niekorzystnie na przebieg toczącego się postępowania lub resocjalizacji nieletniego”. Cenzurowanie wskazane przez wychowawców jako powszechna praktyka, przesądza jednoznacznie o braku indywidualizacji w korzystaniu z tego ograniczenia, na której nieodzowność wskazuje cytowany wyżej przepis. Co więcej wskazana regulacja zawiera także postanowienia co do sposobu postępowania z zatrzymaną w wyniku kontroli korespondencją – winna ona zostać zatrzymana, a o fakcie tym powinien zostać powiadomiony sam nieletni oraz sąd. Nieletni dodatkowo powinien zostać pouczony o prawie do złożenia zażalenia na tę czynność (art. 38 upn.). Analiza udostępnionej dokumentacji Ośrodka ujawniła przypadek zatrzymania korespondencji adresowanej do jednego z chłopców. Decyzja o zatrzymaniu korespondencji (dane osobowe usunięte) została opisana w notatce z dnia 1 marca 2013 r. znajdującej się w jego teczce osobowej. W związku z brakiem w teczce nieletniego nieodzownego w takich sytuacjach powiadomienia sądu, pracownicy Mechanizmu zwracają się do dyrektora placówki z prośbą o wyjaśnienia. W przypadku istnienia wspomnianego powiadomienia, prosimy o nadesłanie jego kserokopii.

Podczas rozmów z przedstawicielką Mechanizmu chłopcy zgłosili szereg uwag krytycznych w odniesieniu do szeroko rozumianych kontaktów ze światem

zewnątrznym. Krytykowali zasady wprowadzające ograniczenia w kontakcie telefonicznym, korespondencyjnym oraz przede wszystkim brak możliwości samodzielnych wyjść poza teren Ośrodka.

9. Prawo do ochrony zdrowia

Ośrodek zatrudnia pielęgniarkę, która jest dostępna w placówce 3 dni w tygodniu, w godzinach 10 – 15. W związku z zamieszkiwaniem w pobliżu MOW, nie ma problemu z interwencją w sytuacjach nagłych zdarzeń zdrowotnych wśród wychowanków. Do obowiązków pielęgniarki należy dokonanie oglądu nowego wychowanka oraz przeprowadzenie wywiadu dotyczącego stanu jego zdrowia. Każdy z podopiecznych ma założoną indywidualną kartę wizyt lekarskich, z adnotacją terminów i ewentualnym powodem wizyty. Z informacji przekazanych wizytującym przez pielęgniarkę wynika, że badania wstępne nie są przeprowadzane co do zasady. Ich konieczność wymuszają niejako zgłaszane przez przyjętego chłopca dolegliwości czy zły stan higieniczny. W ocenie przedstawicieli KMP, każdy nowy wychowanek winien być przebadany przez lekarza rodzinnego celem ogólnej oceny i ewentualnego wykrycia schorzeń, zwłaszcza ze strony układu ruchu, krążenia i oddechowego.

Chłopcy korzystają z porad lekarskich odbywających się w jednej z przychodni na terenie Borowia. Jeśli chodzi o dostęp do stomatologa, to przyjęcia odbywają się w przychodni w Borowiu i Łaskarzewie. Z informacji przekazanych przez pielęgniarkę wynika również, że chłopcy objęci są przeglądami stomatologicznymi.

Kilku chłopców znajduje się pod opieką psychiatry w Garwolinie. Zlecone im leki przechowywane są w zamkniętej szafce w pokoju wychowawców. Każdorazowo wychowawca sygnuje wydanie leku, a wychowanek jego przyjęcie.

10. Oddziaływania wychowawcze

Chłopcy objęci są wsparciem indywidualnym, biorą także udział w zajęciach grupowych. Oddziaływania indywidualne prowadzone są przez psychologa. Mają charakter interwencyjny lub prowadzone są w sposób ciągły. Kontakt może być inicjowany zarówno przez psychologa, jak i wychowanka. Szczególnie ważną rolę pełni on w procesie adaptacyjnym chłopca, udzielając mu pomocy, jak również

uczestnicząc w tworzeniu dopasowanego do możliwości i potrzeb wychowanka Indywidualnego Programu Edukacyjno-Terapeutycznego (IPT).

Oddziaływania wychowawcze wobec każdego z wychowanków MOW prowadzone są na podstawie IPT. Dokument udostępniony pracownikom Mechanizmu przez psycholog Ośrodka, składa się z 3 zasadniczych części – I. zawierającej rodzaj zintegrowanych działań nauczycieli i specjalistów pracujących z uczniem; II. w której opisywany jest zakresy zintegrowanych działań oraz zalecenia Zespołu Wychowawczego i III. Opisującej działania wspierające rodziców ucznia oraz zakres współdziałania szkoły z instytucjami.

Okres realizacji zadania wynikających z IPT określany jest najczęściej na 12 miesięcy. Bez względu na przyjętą w tej mierze przez Ośrodek strategię postępowania, przedstawiciele Mechanizmu stoją na stanowisku, że ewaluacja opracowanych programów winna następować każdorazowo po zaistnieniu ważnych zdarzeń w życiu wychowanka. Analiza wybranych Indywidualnych Programów Edukacyjno-Terapeutycznych wskazuje, że problemy wychowanków są poprawnie diagnozowane, a metody pracy resocjalizacyjnej właściwie dobrane i konsekwentnie realizowane.

Poza zwykłym programem nauczania, placówka posiada bogatą ofertę zajęć pozalekcyjnych. Chłopcy mają możliwość wzbogacenia swej aktywności sportowej, kulinarnej, technicznej (nauka wytwarzania ozdób okazjonalnych, biżuterii; wykonywanie drobnych napraw), plastycznej, turystyczno-rekreacyjnej oraz kulturalno-oświatowej. Na te dodatkowe zajęcia przeznaczone są minimum 4 godziny w tygodniu. Wychowankowie Ośrodka biorą udział w zajęciach specjalistycznych (indywidualnych oraz grupowych) z zakresu zajęć psychoedukacyjnych, socjoterapeutycznych, profilaktyki społecznej i resocjalizacji, w trakcie których mają oni okazję nabyć umiejętności współdziałania w grupie, wzmacniać zaburzoną samoocenę, nabyć umiejętność panowania nad emocjami oraz konstruktywnego wyrażania, odreagowywania negatywnych emocji i rozładowywania napięć, zdobyć umiejętność asertywnego wyrażania swojego zdania i konstruktywnego porozumiewania się, czy rozwijać zdolności.

Wychowankowie Ośrodka chętnie reprezentują go w licznych konkursach i projektach, w których zajmują wysokie miejsca. Tytułem przykładu wymienić należy

następujące imprezy, w których udział zakończył się sukcesem wychowanków MOW w Borowiu:

- udział w trzech projektach profilaktycznych realizowanych przez Stowarzyszenie Rozwoju Gmin i Miast Powiatu Garwolińskiego, zwieńczony: I miejscem w konkursie na Międzyszkolny Program Profilaktyczny „Narkotyk śmierci dotyk” - Gimnazjum przy MOW Borowie; II miejscem (indywidualne) w konkursie wiedzy o AIDS/HIV, III miejscem (indywidualne) w konkursie wiedzy o alkoholu i jego skutkach; wyróżnieniami indywidualnymi w konkursie na najładniejsze hasło z zakresu profilaktyki antyalkoholowej oraz I miejscem w konkursie na najładniejsze hasło z zakresu integracji „Ponad barierami” (październik 2013 r.);
- udział w pikniku „Bezpieczna Jazda” w Parku Praskim w Warszawie. Wychowankowie z MOW w Borowiu zdobyli II miejsce w konkursie na najlepsze stanowisko poświęcone przeciwdziałaniu alkoholizmowi wśród młodzieży (czerwiec 2013 r.);
- wychowankowie MOW w Borowiu zdobyli IV miejsce w Mistrzostwach Polski w piłkę nożną na „Orliku” zorganizowanych przez MOW we Lwówku Śląskim (czerwiec 2013 r.)

Pracownicy KMP uznali, że praca wychowawcza w Ośrodku realizowana jest na wysokim poziomie. Takiego samego zdania są również chłopcy, z którymi przeprowadzone zostały rozmowy indywidualne. Doceniają oni gamę zajęć pozalekcyjnych oraz ofertę zajęć kulturalno-oświatowych przygotowaną przez kadrę Ośrodka.

11. Prawo do edukacji

W skład Ośrodka wchodzi Gimnazjum Specjalne dla młodzieży niedostosowanej społecznie. W roku szkolnym 2013/14 zajęcia dydaktyczne prowadzone są w dwóch klasach trzecich. W czasie wizytacji, liczebność uczniów w klasach gimnazjum wynosiła 9 i 11 osób; 7 chłopców uczęszcza ponadto do szkoły ponadgimnazjalnej poza Ośrodkiem.

Wychowawcy oraz nauczyciele systematycznie monitorują postępy chłopców w nauce i zachowaniu, co znajduje odzwierciedlenie w indywidualnych programach edukacyjno - terapeutycznych.

Szkoła dysponuje 2 salami lekcyjnymi wyposażonymi w odpowiedni sprzęt. W ocenie pracowników KMP warunki, jakie oferuje Ośrodek w tym zakresie, są optymalne. Realizacja celu i zadań MOW odbywa się poprzez organizowanie zajęć dydaktycznych, profilaktyczno-wychowawczych, terapeutycznych, resocjalizacyjnych, jak również m.in. poprzez diagnozowanie przyczyn i przejawów niedostosowania społecznego.

Praca nauczycieli została dobrze oceniona przez wychowanków MOW.

12. Prawo do praktyk religijnych

Podczas rozmów z przedstawicielką KMP chłopcy wskazywali, że ich prawo do praktyk religijnych jest respektowane. Chętni mogą uczestniczyć we mszy św. odbywającej się w kościele poza Ośrodkiem. Wychowankowie w rozmowach z pracownikami KMP potwierdzali, że udział we mszy jest dobrowolny. Z informacji odebranych od wychowawców w dniu wizytacji wynika, że wszyscy chłopcy zadeklarowani są jako katolicy.

13. Zalecenia

Na podstawie art. 19 OPCAT, przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają Dyrektorowi MOW w Borowiu:

1. stosowanie ograniczeń w kontaktach wychowanków ze światem zewnętrznym tylko w indywidualnych, uzasadnionych sytuacjach, zgodnie z treścią punktu 8 Raportu;
2. wyeliminowanie z katalogu kar, kary w postaci zmiany Ośrodka na inny Ośrodek;
3. wyeliminowanie stosowania kar pozaregulaminowych;
4. doprecyzowanie okresu stosowania kar zgodnie z treścią punktu 6 *in fine* Raportu;

5. uzupełnienie Regulaminu o przepis dający możliwość odwołania się przez wychowanka od nałożonej na niego kary;
6. poddawanie wstępnym badaniom lekarskim każdego przyjmowanego do Ośrodka chłopca w celu ogólnej oceny i ewentualnego wykrycia jakichkolwiek schorzeń, zwłaszcza ze strony układu ruchu, krążenia i oddechowego;
7. odstąpienie od przeprowadzania badań na obecność alkoholu lub innych środków psychoaktywnych oraz kontroli osobistych chłopców przez personel MOW;
8. stworzenie izolatki dla chłopców chorych;
9. rozważenie zdjęcia okratowania okien w placówce;
10. wywieszenie w miejscu dostępnym dla wszystkich wychowanków adresów instytucji, które zajmują się ochroną praw człowieka oraz do których nieletni mogą się zwrócić w razie potrzeby;
11. przeszkolenie kadry placówki w zakresie międzynarodowych standardów i norm dotyczących praw człowieka i praw dziecka;
12. uwzględnienie w przypadku przeprowadzania przyszłych prac remontowych lub budowlanych, wymagających pozwolenia na budowę, dostosowania placówki do potrzeb osób z niepełnosprawnością.